

BİR FIKRA TİPİ OLARAK KEÇECİ-ZÂDE İZZET MOLLA

KEÇECİ-ZÂDE İZZET MOLLA AS A JOKE TYPE

Nilüfer TANÇ*

Düşük lisan belası ile âh u zâra biz
Keçeci-zâde İzzet Molla

ÖZ: Klasik Türk edebiyatının son temsilcilerinden olan Keçeci-zâde İzzet Molla (1786-1829), edebî eserleri ve bu eserlerdeki mizahi üslubu yanında hazırcevaplığı, nüktedan kişiliği ile döneminin şiiir meclislerinin aranan bir ismi olarak tanınmaktadır. Renkli bir kişilik olduğu nakledilen İzzet Molla, “devrinin en dikkate değer romanı” olarak nitelenen hayatı boyunca yeri geldiğinde sözünü çekinmeden sarf etmiş ve her türlü cezayı göze alarak gördüğü yanlış ve hataları hicvetmekten kendini alamamıştır. İzzet Molla’dan bahseden kaynakların pek çoğu onun eserlerinden örneklerin yanında kişiliği etrafında oluşmuş mizahi anlatılara ve hicivlere de yer vermişler, bunların bir araya getirilmesinin faydalı olacağına işaret etmişlerdir. Kaynakların bazen sadece tarihî bir olay veya hiciv, nükte, fıkra, anekdot gibi farklı kayıtlarla yer verdiği bu anlatılar, şairin eserlerine yansıyan mizahi kişiliğinin yanında içinde bulunduğu çevreyi, dönemin edebî muhitlerini ve mizah anlayışını somutlaştırmaktadır. Bu çalışmada, Keçeci-zâde İzzet Molla hakkında bilgi ve eserlerinden örnekler veren kaynaklar taranarak şairin etrafında oluşan mizahi anlatılar bir araya getirilmiş ve 41 farklı metin tespit edilmiştir. Bu metinler, Prof. Dr. Dursun Yıldırım’ın *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları* adlı eseri esas alınarak incelenmiş; edebiyat bilimi açısından bu anlatıların niteliği ile edebiyatımızda mevcut fıkra tipleri içinde Keçeci-zâde İzzet Molla’nın bir fıkra tipi olarak kabul edilip edilemeyeceği araştırılmıştır. Tespit edilen metinler, kültür tarihi ve edebiyat alanlarında yapılacak araştırmalarda kaynak olarak kullanılmak üzere çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Keçeci-zâde İzzet Molla, fıkra, tip, mizah, hiciv, latife, anekdot.

ABSTRACT: *Keçeci-zâde İzzet Molla (1786-1829), one of the last representatives literary works and repartee of Classical Turkish Literature, besides his humorous style in these works, is recognized with his witty personality as one of the most popular persons in the poetry meetings. İzzet Molla, described as a colorful personality, spent his entire life, which is defined as “the most remarkable novel of his time”, spoke without any hesitation, and could admit all sorts of punishment and could not afford to misrepresent any kinds of misdeeds and misunderstandings he saw. Many of the sources mentioning İzzet Molla, along with examples from his works, have also included humorous narratives and satires around his personality, and pointed out that it would be useful to bring them together. These narratives, which include different historical events, satires, humor or anecdote, embody the environment where the poet lived, the literary environments of the period and the sense of humor, besides the humorous personality of the poet. In this study, the humorous narratives formed around Keçeci-zâde İzzet Molla were collected by reviewing the scattered resources where they were included and 41 different texts were identified, these works have been studied by basing on the work of*

* Dr. Öğretim Üyesi - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Muğla- ntanc@mu.edu.tr

“Bektashi Jokes in Turkish Literature” by Professor Dr. Dursun Yıldırım, the nature of these narratives has been investigated in terms of literature, and whether Keçeci-zâde İzzet Molla could be accepted as an item of joke in the joke types present in our literature. The texts identified were added to the end of this study to be used as a source of research in the fields of cultural history and literature.

Keywords: Keçeci-zâde İzzet Molla, Joke, type, humor, satire, waggery, anecdote.

Giriş

Arapça bir kelime olan fıkra halk edebiyatında “halkın yarattığı realist, küçük ve güldürücü hikâyeler”i (Yıldırım, 1999: 5) içine alan bir türü tanımlamaktadır. Fıkra kelimesinden önce Türk dilinde bu manada “her yıl, her şehirde, halk arasında dilden dile dolaşan güldürücü şey” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 401) ve “insanlar arasında gülünecek kişi” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 153) anlamında “küğ” ve “külüt” kelimeleri kullanılmıştır. İslamiyet’ten sonra bu tarz anlatılar “hikâye, kıssa, masal, nükte, latîfe” gibi kelimelerle anılmış (Yıldırım, 1999: 3); bunlar arasında en çok latîfe kelimesi yaygınlık kazanmıştır (Levend, 1970: 212). Bu anlatılar farklı türlerde ve konularda yazılmış eserler içinde yer aldığı gibi letâif, letâif-nâme gibi adlar altında da toplanmıştır. XIX. yüzyılın sonlarına doğru latîfe ve letâif yanında fıkra ve fıkârât kelimeleri de görülmeye başlamıştır. Aynı dönemde Avrupa’da halkın yarattığı realist, güldürücü hikâyeler için “anekdot” kelimesi kullanılmış, bu kelimeye Şemseddin Sami tarafından “fıkra” karşılığı verilmiştir (Yıldırım, 1999: 4).

Klâsik Türk edebiyatında mizahi ürünler Yunus Emre’nin “çıktım erik dalına onda yedim üzümü” gibi şathiye örneklerinden itibaren görülmeye başlanır. Bu tür şiirler dışarıdan bakıldığında şeriata aykırı gibi görünen, fakat tasavvufi anlamda bir hakikati ifade eden, iğneleyici ve alaycı bir üsluba sahiptir. Yunus Emre’nin bazı şiirlerinde inançta ve bilgide şekle kapılıp kalmış olanlar, ilahi sevgiye yeteneği olmayanlar gülünçleştirilerek kınanır (Kortantamer, 2007: 6-7). Fıkra türüne dâhil edilebilecek mizahi hikâyelere ise Gülşehrî’nin *Mantıku’t-Tayr*’ında ve Âşık Paşa’nın *Garîb-nâme*’sinde rastlanır. Dinî, ahlaki, tasavvufi türde yazılmış bu eserlerde mizah, halka bazı konu ve meseleleri daha açık izah edebilmek için bir araçtır. Fıkra karşılığında latîfe kelimesinin kullanıldığı XVI. yüzyılda bu tür metinler letâif-nâmeler içinde toplu hâlde yer almıştır. Bunlardan en ünlüsü *Letâif-i Lâmi’î*’dir (Çalışkan, 2015). XIX. yüzyıldan itibaren letâif-nâmeler yanında Ahmed Fethi’nin *Letâif-i Fıkârât*, A. Ferid’in *Fıkârât-ı Mudhike* gibi eserlerinde fıkra kelimesinin de yer aldığı görülür (Elçin, 1998: 567).

Türk edebiyatında fıkranın diğer edebî türlerden ayrılan en önemli özelliği günlük hayatla iç içe olmasıdır. Bir meselenin açıklığa kavuşturulması, başka bir meseleye örnek teşkil etmesi, bazı gerçekleri öğretmesi, bazen de hoşça vakit geçirtmesi, fıkraların diğer türlere göre

daha canlı kalmasını sağlamaktadır (Sakaoğlu, 1987: 105). Bu türün temel özelliklerinden bir diğeri ise sözlü veya yazılı olarak aktarılan bütün fıkraların halkın yarattığı bir fıkra tipine bağlı olarak anlatılmasıdır. Halkın kendisini temsil etme gücünü verdiği bu tip, tarihte yaşamış bir kişi olabileceği gibi çeşitli zümrelerin, azınlıkların, bölge ve yörelerin, kültürlerin ortak özelliklerinin bir araya gelmesinden meydana gelen, fiziki ve ruhi portre kazanmış, ortak yapı özelliklerini belli bir şahsiyet hâlinde meydana koymuş, kişilik vasfı belirmiş birisi de olabilir. Aslında bütün fıkra tipleri asıl kişilikleri unutulmuş veya bundan kurtulmuş şahıslar arasından yaratılmıştır. Doğduğu ve yaşadığı toplumun ortak yönlerini temsil ettiği ölçüde de tip; yayılma, tanınma ve kabul edilme alanını genişletmiştir. İnsani ve toplumsal unsurları en iyi temsil eden fıkra tipleri kalıcı olmuştur (Yıldırım, 1999: 18).

Lami'î Çelebi'nin *Letâif*'inin bazı nüshalarından itibaren fıkraların tasnif edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Sonraki dönemde Fâik Reşad *Külliyât-ı Letâif*inde tipe, konuya, mekâna göre karışık bir fıkra tasnifi yapmaya çalışmıştır (Küçük ve Gündeş, 2013). Dursun Yıldırım ise fıkraların daima bir tipe bağlı olarak anlatıldığını ve bu tiplerin başlangıçta tarihî şahsiyetler olsalar da sonradan halkın yarattığı bir tipi temsil ettiklerini düşünerek Türk fıkralarını tiplerine göre tasnif etmiştir. Bu tasnife göre fıkra tipleri; ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdî tipler, zümre tipleri, azınlık tipleri, bölge ve yöre tipleri, yabancı tipler, gündelik tipler, moda tipler olmak üzere yedi başlıkta incelenmiştir. Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdî tipler de kendi arasında *Nasreddin Hoca* gibi Türkçenin konuşulduğu coğrafi alan içinde ve dünyada ünlü kabul edilen tipler, *İncili Çavuş*, *Bekri Mustafa* gibi Türk boyları arasında tanınan tipler, *Bektaşî* gibi Türk boyları arasında halkın veya zümrelerin ortak unsurlarının birleştirilmesinden doğan tipler, *Karagöz* gibi belli bir devrin kültürü içinde yaratılan tipler, Haşmet, Koca Râgıb Paşa gibi aydınlar arasından çıkan tipler ve mahallî tipler olmak üzere altı gruba ayrılmıştır (Yıldırım, 1999: 24-25). Bu makalede incelenecek olan Keçeci-zâde İzzet Molla bu gruplardan “aydınlar arasından çıkan tipler” içine dâhil edilmiştir.

1. “Bir Mazmun Hatırına”: Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Sıra Dışı Hayatı ve Kişiliği

İzzet Molla, üyelerinin içinde âlimlerin ve bürokratların bulunduğu bir aileye mensuptur. Henüz onlu yaşlarında babasını kaybettiğinde kendisine miras olarak hiçbir şey kalmamıştır. Eniştereli Müderris Meşaleci-zâde Esad Bey (ö. 1793) ve yeğeni olan şair Leylâ Hanım (ö. 1848)'in babası Kazasker Morali-zâde Hâmid Efendi (ö. 1825)'nin himayelerinde büyümüştür. Şiire ilgisi bu ortamda gelişmiş, ancak gençliğinde eğlence ve içkiye müptela olduğundan bir ara eğitim hayatı sekteye uğramış hatta intihara karar vermiştir. Şairin intihar düşüncesinden vazgeçmesi lügat sahibi Hançerli Bey'le karşılaşması ve

sonrasında Hâlet Efendi (1760-1822)'ye intisap etmesine bağlanmaktadır. Bu dostluk sayesinde Sultan Mahmud'un huzuruna girmeyi başarmış, Bursa müfettişliği, Galata kadılığı gibi görevlere yükselmiştir (Tansel, 2010: 131-134). Bursa müfettişliği sırasında İsmail Mekkî Bey'in kızı Hibetullah Hanım'la evlenmiştir (Ceylan-Yılmaz, 2007: XXIV). Ancak hamisi Hâlet Efendi görevden alınarak idam edilince onun düşmanlarına dil uzattığı, hatta Sadrazam'ın da aleyhinde bulunduğu hakkındaki dedikodular sebebiyle Keşan'a sürülmüştür. Bir yıl sonra affedilerek İstanbul'a dönen, sırasıyla Mekke ve İstanbul payelerini alan ve Haremeyn müfettişliğine tayin edilen İzzet Molla, Rusya ile savaşa girilmesine karşı olduğunu bildiren *Layihâ'sı* sebebiyle bu defa Sivas'a sürülmüştür. Rusya ile savaşa girilmesi konusunda İzzet Molla'nın görüşünün doğru olduğu ortaya çıkınca padişahın kendisini affeden bir ferman gönderdiği ancak bu ferman ulaşmadan birkaç saat önce şairin *Sicill-i Osmânî*'de "kazâen", *Lütfî Tarihi*'nde "füc'eten" vefat ettiği bildirilse de bu trajik durum şüpheli bulunmuştur. Böyle bir fermanın varlığına dair bir delil olmadığı ya da tam tersine şairin idam edilmiş olma ihtimali de zayıf bulunduğu için genetik kalp hastalığı sebebiyle vefat ettiği düşüncesi akla yakın gelmektedir (İnal, 1064). Sivas'taki mezar yeri park hâline getirilince cenazesi, İstanbul'a babasının yanına nakledilmiştir. Mevlevî bir şair olan Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Mevlânâ Celâleddin Rûmî'ye ithaf ettiği *Hâzân-ı Âsâr* adlı Dîvân'ı, Bahâüddîn Nakşibendî'ye ithaf ettiği *Bahâr-ı Efkâr* adlı Dîvânçesi, *Gülşen-i Aşk*, *Mihnet-keşân* ve tamamlamadığı *Nâz u Niyâz* adlı mesnevîleri, siyasi görüşlerini kaleme aldığı iki *Layihâ'sı* ve *Devhatü'l Mehâmid fî Tercemeti'l Vâlid* adlı biyografik bir eseri bulunmaktadır. *Şerh-i Lugâz-ı Râgıb Paşa* adlı eser de kendisine atfedilmektedir.

Şairin torunlarından Keçeci-zâde Reşad Fuad, İzzet Molla'nın sıklıkla padişahın huzuruna davet edildiğini, serbestçe söylediği sözler latife olarak algılandığı için padişahın kendisine öfkelenmediğini bildirmiştir. Ancak sonunda sürgüne gönderilmekten kurtulamayan İzzet Molla'nın padişaha sunduğu kasidelerde de görüleceği üzere sürgünde bile padişahın aleyhinde olmadığı ve sadakatini koruduğu ifade edilmiştir. Harik Kalesi'nin fethi için yazdığı *tarih*, beş keseyle ödüllendirilmiş ancak şair bu parayı Ağa Hüseyin Paşa'ya yazdığı mektupla askere bağışlamıştır. Dürüst ve namuslu bir insan olarak tanınan şairin, yeri geldiğinde sözünü söylemekten çekinmeyen, Allah'a tevekkül edip en son söylenecek şeyi en önce söylemekten geri durmayan bir mizaca sahip olduğu kaydedilmiştir (Keçeci-zâde Reşad Fuad, 1332: 287-296).

Haksızlık karşısında susamayan şair, hamisi Hâlet Efendi'yi katledenleri eleştirmekten çekinmemiştir. Abdurrahman Şeref (1853-1925); İzzet Molla'nın, çağdaşlarınca merhametsiz, kindar biri olarak nitelendirilen ve pek sevilmeyen Hâlet Efendi'nin katlini hicveden sözleri nedeniyle Keşan'a sürüldüğünü belirtmiştir: "*Müteharrîk, cevval, hıfz-ı lisana ve hakikat karşısında ebkem durmaya tab'an gayr-ı kâdir, nüktegû ve*

nükte-şinâs bir şair-i şöhretgîr olup Hâlet Efendi'nin bilir bilmez mezemmetini iş güç edinenlere karşı: 'Hâlet'in canını Hak malını aldı mîrî/Kaldı ehl-i hasede...' beytini söylemiş idi. Hâlbuki maktul müşarunileyhin bilcümle akraba ve müteallikâtı mağzûben birer tarafa sürülüyor idi. İzzet Molla dahi dilinin belasına uğrayıp Keşan'a nefyolundu (1238). Keşan o asırda menfâ idi. Hatta İzzet Molla giderken seretibbâ Behçet Efendi ile biraderi Abdülhak Molla afv ü itlâk olunup İstanbul'a avdet ediyorlardı. Gidenle gelenler arasındaki fark şu idi ki onlar Hâlet Efendi'nin hayatında ve İzzet Molla vefatında şerbetine uğrayanlardandır" (Abdurrahman Şeref, 1339: 40).

Vakanüvis Hâfız Hızır İlyas Ağa (ö. 1864) da İzzet Molla'nın hicivleri yüzünden Keşan'a sürüldüğünü kaydetmiştir: "Asr-ı mahâsin-hasr-ı hazret-i pâdişâh-ı bâhirü'n-nasrda teferrüd etmiş suarâ-yı sihr-âzmâdan, sultân-ı suarâ Faziletlü İzzet Molla'ya bazı a'dâları akl ü fikre gelmedik şeyler azv ve "gece gündüz işi ve gücü hicivdir" diyü teveccüh-i şâhâneyi tağyir ve kasaba-i Keşân-ı gurbet-keşâna nefyettirdikleri zu'm-ı batıllarınca tekdir oldu" (Çoruk, 2016: 281).

İzzet Molla'nın Sivas'a sürülmesinin sebebinin Yasinci-zâde'yi hicvetmesi olduğunu düşünen Said Paşa (1838-1914) "bunlar acaip adamlardır, bir mazmun hatırı için Sivas'ı boylarlar" demiştir (Ali Fuad, 1927b: 91). Süleyman Fâik Efendi (1784-1838) de yeri geldiğinde dostlarını dahi eleştirmekten geri durmayan şairin Sivas'a sürülmesini bu mizacına bağlamıştır: "İzzet Molla Yasinci-zâde Abdülvehhâb Efendi'nin bir gûnâ zararını görmemiş ve belki bazı cihetle lütfunu görmüş iken ve Hâlet Efendi'nin envâ-ı kerem ü iltifat ve esnâf-ı mekârim ü taltifâtı ile müstagrak-ı ihsan iken Yasinci-zâde'nin defa-i ûlâ-yı azlinde Hâlet Efendi'nin dahi nefy ü iclâsı vaki olmakla Molla Hazretleri şairliği ele alıp 'İbni Yasinci'nin âhir hizmeti/Hâlet-i nez'e getirdi devleti' beytini inşâd eylediğine kani olmayıp 'İbn Yasin ile Hâlet ne aceb/Âkıbet devleti bu hâle kodu/Birisi h(H)âlet-i nez'e getirip/Birisi üstüne y(Y)âsin okudu' kıt'asını dahi inşâd ile etrafa neşr ve işâa ve bazı rivayete göre celî kalem ile bir kağıda yazdırıp mektup şekline koyup Yasinci-zâde'nin menfası olan İzmit'e irsal eylemiş olmağla sû-i sun'-ı mücâzâtı olmak üzere Molla-yı merkurun âhar cünha ve taksirat ile Yasinci-zâde'nin defa-i sâniye-i meşihatinde hakk-i tarik ile Sivas'a nefy ü iclâsı vaki olmuştur" (Süleyman Fâik Efendi: 7).

2. "Benim Gibi Âlemde Var Mı Cesûr": Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Renkli Şahsiyetinin Eserlerine Yansıması

Ahmet Hamdi Tanpınar, İzzet Molla'nın hayatı için "devrinin en dikkate değer romanı" tespitini yapmıştır. Babasının hayatından başlayarak devam eden aziller, sürgünler, geçim sıkıntısı gibi talihsizlikler şairin genç yaşta ölümüyle son bulmuştur (Tanpınar, 2001: 88). Onun şiirlerindeki renklilik ve çeşitlilik yaşadığı olayların etkisiyle zaman zaman değişkenlik gösteren ruh yapısına bağlanmıştır. Gençliğinden itibaren çeşitli bunalımlar

yaşamış olan şair, aynı zamanda çok neşeli ve nükteli bir kişiliğe sahiptir. Tasavvufi bir çevrede bulunmasına rağmen içki meclislerine devam etmiş, birkaç defa tövbe etmişse de bu bağımlılıktan kurtulamamıştır. Şairin özellikle son dönem şiirlerinde korkulu ve sıkıntılı bir ruh yapısı dikkat çekmektedir. Yaşadığı çağı “vakt-i nâ-ümidî” şeklinde adlandıran İzzet Molla eserlerinde daima karamsar tablolar çizmekte ve umutsuzluğunu dile getirmektedir. Bu ruh hâli o dönemde her savaştan yenilgiyle çıkan Osmanlı toplumunun genel yapısını da yansıtmaktadır (Özyıldırım, 2002: 11-14; Şahin, 2004: LXXXIII). Şair, “me’yûs” redifli gazelinde yaşadığı çağı şöyle ifade etmektedir:

*“Bu bâğ-ı köhneye biz bir zamanda geldük kim
Hezâr gonçe vü gonçe hezârdan me’yûs”* (Şahin, 2004: 419)

İzzet Molla'nın gördüğü yanlışları eleştirmekten çekinmeyen mizacı, bir kısmı berceste kabul edilen beyitlerinde de ortaya çıkmaktadır:

*“Eyledi kaht-ı ricâl ile ehl-i mesâniden bizi
Oldu insan zümresinden bir sürü hayvân dirîğ
Ehven-i mevcûd İzzet'tir varın fehm eyleyin
Kaldı nâdanlar elinde meclis-i irfan dirîğ”* (Şahin, 2004: 773)

*“Meşhûrdur ki fisk ile olmaz cihân harâb
Eyler anı müdâhene-i âlimân harâb”* (Şahin, 2004: 304)

*“Benim gibi âlemde var mı cesur
Taarruzda hiç etmemiştim kusûr”* (Ceylan ve Yılmaz, 2007: 17)

*“Yaraşmaz değil şâire kîl ü kâl
Bu oldu hemân bâ'is-i hasbihâl”* (Ceylan ve Yılmaz, 2007: 18)

Şair, gördüğü yanlışlıkları, uğradığı haksızlıkları ve sürgün acılarını içerek hafifletmeye çalışmış, şarap ve afyona düşkünlüğünü gizleme gereği duymamıştır:

*“Yaman oldu hâlim yaman sâkiyâ
Yetişdir şarâbı aman sâkiyâ
Garîbü'd-diyârım garîbü'd-diyâr
Olur mu bana bâdeden gayrı yâr
Mey-i nâba var ya Keşân'da mesâğ
Ne gam kim Sitânbül'da olmuş yasağ
Getirsin yerine dimâğım şarâb
Sitânbül'da beng eylemişdi harâb
Benim şimdi matrûd-ı şâh-ı cihân
Bana merhamet eyle sâkî amân
Ne tesbîh sâkî ne seccâdedir
Bu derdin hemân çâresi bâdedir
Hicâb etme sâkî görürse kesân
Keşân'ın da görsün gözü mey-keşân”* (Ceylan ve Yılmaz, 2007: XLII)

Tanpınar, İzzet Molla'nın sergüzeşt-nâme özelliği gösteren ve en ünlü eseri olan *Mihnet-keşân*'da yer yer neşeli, eğlenceli bir üslup kullandığını ve bunu sevmemenin mümkün olmadığını belirtmiş ancak eserindeki mizahi üslubun fıkradan biraz yukarı çıkabilmiş olduğunu ifade etmiştir (Tanpınar, 2001: 91-92).

3. “Cismimiz Fil Gibi Kısmetimiz Mûr Kadar”: Şairden Fıkra Tipine Keçeci-zâde İzzet Molla

Türk halkı, sağduyusuyla bağdaşmayan her türlü tavır, davranış, yasa ve kurala karşı tepkisini çeşitli sanat dallarında yarattığı örnek kişiler aracılığıyla dile getirmiştir. *Nasreddin Hoca*, *Bektaşî*, *Karagöz* gibi tiplerin her biri farklı bir alanda söz sahibidir (Boratav, 2017: 329). Bir masal kahramanı olan *Keloğlan*, fıkra-masal tipindeki bazı anlatılarda topluma uyumsuz davranış sergileyerek teamüllerin dışına çıkanların cezalandırılabileceğini komik unsurlar yardımıyla aktarmıştır (Dursun, 2018: 47).

Keçeci-zâde İzzet Molla'nın mensubu olduğu Keçeci-zâdeler, İstanbul'a özgü ince yaşamın, şiirli, nükteli anlatım geleneğinin temsilcilerinden sayılmışlardır. İzzet Molla, döneminde şiir ve edebiyat zevkine sahip insanların beğenisini toplamıştır. Onun hikmetlerle işlenmiş “*Süleyman dahi olsan rüzgâra itimat etme; Talihi yâr olanın yâr sarar yâresini*” gibi dizeleri İstanbul halkı arasında birer vecize olarak unutulmamıştır (Sakaoğlu, 1994: 514). Dönemin okurları/dinleyicileri onun meclisinde bulunmaktan, nükteli sözlerini dinlemekten hoşlanmışlar ancak onun hicve meyilli ve sözünü sakınmayan karakterinden dolayı aynı zamanda kendisinden çekinmişlerdir. İzzet Molla'nın Enderunlu Vâsîf (1759-1824) ile kendisinin durumunu anlattığı kıt'a *Dîvân*'ında yer almaktadır:

“*Ey Süleymân-ı zamân biz iki ehl-i sühanuz
Cismümüz mûr kadar kısmetümüz fil kadar
Bu cesâmet var iken bizde sen insâf eyle
Yok cihanda yerümüz hâne-i zenbûr kadar*” (Şahin, 2004: 660)

Ali Fuad Bey (Türkgeldi) (1867-1935), İzzet Molla'nın nüktedan kişiliği sebebiyle pek çok fıkrasının bulunması gerektiğini ancak bunların zaman içinde unutulduğunu, torunlarından, ünlü Keçeci-zâde Mehmed Fuat Paşa (1815-1869)'nın oğlu Reşad Fuad Bey (1864-1921)'in *Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası*'nda; Süleyman Fâik Efendi (1784-1838)'nin de kendi *Mecmuası*'nda bunlardan sadece birkaçını yayımladığını bu sebeple şaire ait fıkralardan duyduklarını ya da bir yerde gördüklerini bu eserde bir araya getirme ihtiyacı duyduğunu ifade etmiştir (Ali Fuad, 1927c: 74). Mahmud Kemal İnal (1870-1957) da İzzet Molla hakkında anlatılan ya da bir kitap veya mecmuada görüp kaydettiği fıkralardan bazılarını nakletmiştir (İnal, 2000a: 1074-1077). Ancak bu derlemelerden hiçbiri şairin bütün fıkralarını kapsamamaktadır. Şairin *Mihnet-keşân*'ını tahlil

eden Ali Emre Özyıldırım ve *Dîvân*larının tenkitli metnini hazırlayan Ebubekir Sıddık Şahin bu eksikliği tespit etmiş ve birçok eserde dağınık hâlde bulunan bu fıkraların bir araya toplanmasının şairin kişiliğinin daha açık bir şekilde ortaya konulmasına yarayacağını ve kültürel açıdan da faydalı olacağını belirtmişlerdir (Özyıldırım, 2002: 35; Şahin, 2004: XLVI).

İzzet Molla'nın nüktedan kişiliği oğlu Fuad Paşa'ya da geçmiş, hatta onun hakkında anlatılan fıkraların daha güzel olduğu ifade edilmiştir (Ali Fuad, 1927c: 74). Fuad Paşa'nın da tıpkı babası gibi nüktedanlığı, hazırcıvaplığı ve güzel konuşması sebebiyle bulunduğu meclislerin odağını oluşturduğu belirtilmiştir. Hakkında anlatılan nükte ve fıkraların çoğu bu toplantılarda oluşmuş; devlete yaptığı hizmetlerle tarihe geçmesinin yanında nükteleriyle de geniş halk kitlelerine mal olmuş ve sevilmiştir. Fuad Paşa'ya ait 115 fıkra tespit edilmiş ve kitap olarak yayımlanmıştır (Bayat, 1988: 21, 23).

Bu çalışmada, Keçeci-zâde İzzet Molla'nın dönemine ait biyografik eserler ile nükte, fıkra, anekdot, latîfe şeklinde anlatıları toplayan eserler taranmış ve şaire atfedilen ve aktaranlar tarafından genellikle fıkra olarak kabul edilen 41 farklı anlatı tespit edilmiştir. Bu anlatılar, sözlü kültür içinde oluştuktan sonra dinleyenler tarafından kitap, gazete, mecmua gibi araçlara kaydedilmiştir. Bu çalışmada tespit edilen anlatıların kaynakları şunlardır: Keçeci-zâde İzzet Molla'nın döneminde yaşamış dîvân şairi ve biyografi yazarı Süleyman Fâik Efendi (1784-1838)'nin *Mecmua'sı* (1815 ?)¹; gazetecilik yanında mizah ve halk kültürü çalışmalarıyla ünlü (Çaylak) Mehmed Tevfik (1843-1893)'in *Hazîne-i Letâîfi* (1886); bürokrat ve politikacı Ali Ulvi (1865-1922)'nin *Gel Keyfim Gel'i* (1303/1887); edebiyat tarihi ve hâl tercemeleri alanındaki çalışmalarıyla tanınan şair, eğitimci, gazeteci ve hattat Fâik Reşad (1851-1914)'ın *Külliyât-ı Letâîfi* (1910); şairin torunlarından Keçeci-zâde Reşad Fuad (1864-1921)'in *Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası*'nda yayımlanan "Keçeci-zâde İzzet Molla" başlıklı makalesi (1332/1916); hatıratı ve siyasî eserleriyle tanınan Osmanlı Devleti'nin son mabeyin başkâtiplerinden Ali Fuad (Türkgeldi) (1867-1935)'nin *Tarihî Fıkralar* adlı risalesi (1927); ünlü biyografi yazarı İbnülemin Mahmud Kemal İnal (1870-1957)'in *Son Asır Türk Şairleri* adlı eseri (ilk baskı 1942); tarihçi, biyografi yazarı Mehmet Zeki Pakalın'ın *Tarih'e Malolmuş Fıkralar Nükteler'i* (1946); Abdülhak Şinasi Hisar (1883-1963)'ın *Geçmiş Zaman Fıkraları* (ilk baskı 1958), mizah yazarı Necdet Rüştü Efe (1900-1960)'nin *Türk Nüktecileri* (ilk baskı 1968) ve gazeteci, yazar Mehmet Nuri Yardım (d. 1960)'ın *Tarihimizin Gülüryüzü* (ilk baskı 2007) adlı eserleri.

¹ Bu eserin 1815 yılında tamamlandığına dair görüşler bulunmakla birlikte bu tarihten sonraki olaylara da yer vermiş olması sebebiyle daha geç bir tarihte tamamlandığı tahmin edilmektedir (Şimşek, 2010: 85).

Bu kaynakların yazarları eserlerinin ön sözlerinde bu metinlerin bir kısmını işterek yazıya geçirdiklerini, bir kısmını ise tarih (özellikle *Tarih-i Cevdet*), biyografi, letâif-nâme gibi çeşitli eserlerde görüp kaydettiklerini belirtmişlerdir. Çalışmada incelenen 41 farklı metinden birçoğu mükerrer olarak farklı kaynaklarda bazı değişikliklerle yer almaktadır. Bu değişikliklerin bir kısmında İzzet Molla anlatıdan tamamen çıkarılmış, hikâye kahramanının yerini “adamin biri” almıştır. Bu durumda anlatının fıkra şeklinde anlatıldığı en eski tarihli ve kahramanı İzzet Molla olan şekli esas alınarak çalışmanın “ekler” bölümünde gösterilmiştir. Anlatıların diğer kaynaklardaki yerlerine de atıfta bulunulmuştur.

4. Aydın Fıkra Tipinin Temsili: Keçeci-zâde İzzet Molla Etrafında Oluşan Mizahi Anlatıların İncelenmesi

Bazı şairlerin uygun ortam ve zamanda yaptıkları şakacılık, takılma ve alay tezkirelerde “latîfe, hezl, hicv, latîfe-cûy, latîfe-gûy, bezle-gûy, reng-perdaz” gibi tabir ve ifadelerle yer almıştır. Tezkireciler bazı şairlerin şakaya düşkünlüğünü bir kabiliyet özelliği olarak değerlendirmişlerdir. Yaptıkları tanıtımlarda şairlerin bu yönleriyle meclislerde aranan kişiler olduklarını, mizaçlarının mizah ve sohbete açık oluşunu, nüktedan ve hazırcevap olmalarının kendilerine sağladığı faydaları öne çıkarmışlardır (Çapan, 2012: 110). Tıfî (ö. 1660) gibi hayatı ve eserleri hakkında bilgi bulunan bazı şairler aynı zamanda bir ölçüde fıkra kahramanına dönüşmüşlerdir. Bunlardan en ünlüsü XVIII. yüzyılda Koca Râgıp Paşa-Haşmet-Fitnat Hanım üçlüsüdür ve haklarında anlatılan fıkraların bazıları günümüze kadar gelmiştir (Kortantamer, 2007: 45).

Keçeci-zâde İzzet Molla da etrafında oluşan anlatılarla döneminin aydın-şair tipini temsil etmektedir. Şairin hayatı ve eserleri incelendiğinde fıkra tiplerinin en yaygınlarından biri olan *Bektaşî* tipi ile taşıdığı benzerlik göze çarpmaktadır. *Bektaşî* tipi, medreseye uzak, şakacı, güler yüzlü, zeki, içkici, ağzı bozuk, bağınazlık ve katılığa karşı hoşgörüyü temsil eden bir insandır. *Bektaşî*, dinî gösterişten uzak kalmak isteyen *Melamet* anlayışının etkisindedir. Tunca Kortantamer’e göre bu anlayışın ve ayrıca bağınazlıktan, katı kuralcılıktan uzak serbest düşüncenin eski şiirimizdeki temsilcileri olan *Rind*, *Kalender* ve *Melametî* tiplerinin XIV. yüzyılda *Bektaşî* tipinin oluşmasında katkısı büyüktür (Kortantamer, 2007: 10-11).

4.1. Konu

Fıkranın diğer edebî türlerden ayrılan önemli bir özelliği sadece estetik kaygı ile ortaya çıkmamasıdır. Fıkra, sadece fıkra dinlemek için dinlenilmez. Güncel olaylar hakkında düşüncesini dile getirmek isteyen kimse zemin ve zamana uygun bir fikrayı anlatır (Boratav, 2017: 303). Fıkralar, insanı ve toplumu siyasi, dinî, ahlaki, hukuki, boyutlarıyla ele alır ve sorgular. Fıkra, ortak kültürel değerleri paylaşan bireyler tarafından taşıdığı mesaj ve sembollerin anlamlandırılıp değerlendirilebilmesini sağlar (Öğüt Eker, 2014: 113).

Keçeci-zâde İzzet Molla'ya bağlı olarak anlatılan mizahi hikâyelerde konu genellikle günlük yaşamdır. 1, 8, 11 ve 32 numaralı anlatılar Batılılaşma sürecine giren Osmanlı'nın sosyal hayatla ilgili yeniliklere uyum sağlamasıyla ve adabımuâşeretle ilgilidir. 11 numaralı anlatıda şair, yemek yerken acele ederek etrafındakileri rahatsız eden adamı mizahi bir dille uyarılmış; 25 numaralı anlatıda çocuklara güzel isim vermenin önemini vurgulamıştır. 2, 3, 9, 10, 14, 23, 31, 33, 40 numaralı anlatılar İzzet Molla'nın şairlik kabiliyeti ve hazırcevaplığı üzerine kuruludur. 35 numaralı anlatıda şairin zekâsı ile padişahı zor durumdan kurtarması konu edilir. 4 numaralı anlatıda şairin kendi dış görünüşü; 29 numaralı anlatıda ise Derviş Bey'in boyunun kısalığı "durum komiği"ne bağlı gülme unsurudur. Keçeci-zâde İzzet Molla'nın fıkraları aynı zamanda bir sosyal tenkit aracıdır. 5 numaralı anlatıda cimrilik, 7'de namazın aceleyle kılınması, 12'de vurdumduymazlık, 16'da rüşvet, 19'da ham softalık, 36'da hırsızlık, 28'de Hâlet Efendi'nin acımasızlığı, 22'de yeni neslin şiire yeterince ilgi duymaması, 30'da kabiliyeti olmayanların şiir yazması eleştirilmiştir. 15, 34, 41 numaralı anlatılarda şairin devlet işlerine getirdiği tenkitler konu edilmiştir. 18 numaralı anlatı ise öğüt şeklinde düzenlenmiş ve bilginin önemi vurgulanmıştır.

4.2. Yapı

Halk edebiyatının mensur ürünlerinden olan fıkra; başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerine sahip bir hikâyedir. Fakat bu bölümler bazen başlangıç ve gelişme bölümlerini birleştirecek kadar kısa ve yoğundur. Fıkroda hikâyeye tek bir vaka ya da fikir üzerine kurulur ve tek bir hükümle sona erer. Bu vaka bir tez ve bir antitez üzerine kurulur. Anlatının hazırlık bölümünde kısaca vaka veya fikirle ilgili bilgi verildikten sonra anlatının ortaya çıkmasını sağlayan çatışma, tezat unsuru ile sağlanır. Tez ve karşı tez ortaya atıldıktan sonra karşılıklı konuşma ile konu muhakeme edilir. Fıkraların tezat bölümündeki tartışma; gülmenin, istihzanın, hicvin ve hikmetli bir sözün (sentez) ortaya çıkmasını sağlar. Tartışmanın sonunda bir hükme varılır. Fıkranın sonuç kısmını oluşturan bu hükümde mutlaka bir "hisse" mevcuttur (Yıldırım, 1999: 7-8).

Buna göre Keçeci-zâde İzzet Molla etrafında oluşan mizahi anlatılar her ne kadar aktaranlar tarafından "fıkra" olarak nitelendirilmiş olsa da çoğunlukla tez, antitez, sentez şeklinde bir yapıya sahip değildir. Şairin başından geçenlerin mizahi bir dille anlatıldığı bu metinler "fıkra-olay/fıkra anı" olarak tanımlanabilecek bir görünüm arz etmektedirler. Anlatıların bir kısmı şairin eserlerinde ya da çeşitli kaynaklarda yer alan beyitlerinin (nu. 33: Ceylan ve Yılmaz, 2007: 155; nu. 34: Şahin, 2004: 748; nu. 37: Süleyman Fâik Efendi: 7; nu. 38: Şahin, 2004: 304; nu. 39: Ceylan ve Yılmaz, 2007: 302) fıkra gibi anlatılmasıyla oluşmuştur. Bir tanesi ise (nu. 8) şairin kişisel özelliklerini anlatmaktadır. Ancak anlatıların hepsi ya bir nükte barındırmakta ya bir mesaj içermekte; ya da halka mal olmuş bir hikmetli söz olarak ortaya çıkmaktadır.

4.3. Dil ve Üslup

Fıkra, bir sözlü edebiyat ürünüdür. Fıkranın estetiği, metnin yapı unsurları kadar tahkiye edilişiyile de ilgilidir. Fıkranın etkileyiciliği, anlatıcının söz, jest ve mimikleriyle sağladığı sıcaklık ve samimiyete bağlı olarak artar (Altunel, 1990: 17-18). Herkesin anlattığı fıkra aynı zevki, neşeyi vermez. Fıkra anlatma sanatında yeteneği olanlar bir vaka veya şahıs için uygun fıkrayı seçer ve fıkranın mizah veya hiciv unsurunu belirtecek bir eda ile anlatarak onun asıl değerini ortaya çıkarırlar. Halkın hiciv ve mizah ifadesini, çoğu asırlar boyunca çok az değişikliğe uğramış belli kalıplar içinde, tazeliğini ve gücünü kaybetmeden nesilden nesile kendileri de birer fıkra kahramanı olan bu söz sanatkârları nakleder. Onlar, kendi muhitlerinin *Nasreddin Hoca'sı*, *İncili Çavuş'u*, *Bekri Mustafa'sı*dırlar. Pertev Naili Boratav, fıkraların yazıya geçirilirken de aynı özen ve yeteneğin gösterilmesi gerektiğini vurgulamış; fıkra külliyatlarının dikkatsiz, itinasız ve zevksiz baskılar hâlinde yayımlandığını ifade etmiştir (Boratav, 2017: 303-306). Bu çalışmada incelenen metinler de "İzzet Molla'ya ait fıkralar" olarak yazıya geçirildikleri kaynaklardan elde edilmiştir. Bu sebeple metinlere her dönemin ve yazarın kendine has üslubu hâkimdir. Metinler genel olarak fıkra türüne uygun bir şekilde kısa, kolay anlaşılır cümleler, soru ifadeleri ve diyaloglarla (özellikle nu. 2) kurulmuştur. Verilmek istenen mesaj ya da gülme unsuru, sade, açık ve anlaşılırdır. 23, 26, 30 numaralı anlatılar İzzet Molla tipinin bir özelliği olarak argo unsurlar taşımaktadır. 37. ve 38. anlatılar şairin hiciv üslubuna örnektir.

4.4. Şahıslar

Keçeci-zâde İzzet Molla, ikinci dereceden bir tip olduğu; hatta bazı kaynaklarda hikâyeden tamamen çıkarıldığı 13, 20, 21, 28 numaralı anlatılar hariç bütün metinlerde başkahraman, ana tiptir. Bu anlatılar, sözlü edebiyat ürünlerinin bir özelliği olarak zaman içinde pek çok değişikliğe uğramış ve Keçeci-zâde'ye ait olmayanlar da ona izafe edilmiş olabilir. Şair, bu metinlerde mizahi tip olmasının yanında kendi eserlerinde de uzun boylu, geniş vücutlu ve oldukça iri olan (Ceylan ve Yılmaz, 2007: XXXIV) dış görünüşünü alay konusu yapmıştır:

*"O kadar müflis iken gör ki belânun büyügin
Hey'et-i cismümi de eylemiş Allâh cesîm"* (Şahin, 2004: 136)

*"Sen Süleymân-câhdan dûr eyleyip bahtım beni
File benzerken vücûdum mûrveş oldu kadîd"* (Ceylan ve Yılmaz 2007: 144)

İncelenen metinlerde başkahraman İzzet Molla dışında aralarında Sultan II. Mahmud'un (nu. 9, 10, 14, 31, 35) da bulunduğu 19 farklı tarihî şahsiyet yer almaktadır. Şairin Padişahla çok samimi olduğuna dair bir belge bulunmadığından bu anlatılardaki olayların gerçeği yansıttığı

söylenemez (Özyıldırım, 2002: 21-22). Anlatılarda yer alan şahsiyetlerden en önde geleni ise İzzet Molla'nın hamisi, kendisi de Mevlevî bir şair olan Mehmed Said Hâlet Efendi'dir. Asrının en parlak encümen sohbetinin Hâlet Efendi dairesinde olduğu, birçok âlim, sanatkâr ve şairin her akşam onun konağında toplanarak ilmî ve edebî sohbetler ettikleri ifade edilmiştir. Hâlet Efendi sevmediklerine gösterdiği husumetin şiddeti kadar sevdiklerine yaptığı iyiliklerle de tanınmaktadır. İdamının ardından söylenen "Ne kendi eyledi rahat ne halka verdi huzur/Yıkıldı gitti cihandan dayansın ehl-i kubur" beyti çok meşhurdur (Abdurrahman Şeref, 1339: 37-38).

Tanzimat döneminde özellikle kaleminin kudretiyle ünlenen Sadık Rıfat Paşa (1807-1857), Hâlet Efendi'yi şöyle tasvir etmiştir: *Uzun boylu, şişmanca, esmer, toparlak çehreli, güler yüzlü kumral sakallı. Öldüğü zaman altmışına yakındı. Dirayet ve kıyaset erbabındandı. Nükteden anlar, latîfeden hoşlanır. Hilede desisede birinci, hakiki niyetini saklamakta mahir, hareketiyle, diliyle kendisini başka türlü gösterip istediğini kolaylıkla aldatır, kendi şahsı ve ikbali için dünyayı feda eder, hunriz, gaddar, son derece hilekâr ...* (aktaran Sevgi ve Özcan, 1996: 370)

İncelenen metinlerde Hâlet Efendi'nin bu tanıma uyduğu görülmektedir. 23 numaralı anlatıda kendisini sevmeyenlerin hakkında sövgüde bulunmaları, 24 numaralı anlatıda İzzet Molla'nın Hâlet Efendi'yle çok yakın olması nükte konusu olmuştur. Şairin dış görünüşü 4 numaralı; gaddar oluşu 13, 21, 28 numaralı; siyaset bilmesi 20 numaralı anlatıda konu edilmiştir.

19 numaralı anlatıda ham softa tipinin eleştirisine karşı İzzet Molla tipi tarafından korunan Hançerli Bey, asıl adı AJexandre Handjeri (1760-1854) olan Hristiyan bir bilgin ve sözlük yazarıdır. "Hançerli" lakabı, sarayın özel hekimi olarak sultana yaptıkları hizmetlerden dolayı önceki yüzyılda aileye hediye edilen bir hançerden gelmektedir. Batı dilleri yanında Türkçe, Arapça ve Farsçayı da bilen (Eren, 1997: 550) Hançerli Bey'in İzzet Molla'yı intihar düşüncesinden nasıl vazgeçirdiğini anlatan anekdot ilgi çekicidir (İnal, 2000a: 1048-1049).

21 ve 22 numaralı anlatılarda ilmi ile ön plana çıkan Behçet Mustafa Efendi (1774-1834), II. Mahmud devri hekimbaşlarından. Tıpla ilgili kitaplarının yanında, bir tarih çevirisi ve şiirleri de bulunmaktadır (Ergun, 1936-1945: 772). İzzet Molla, *Dîvân*'ında 53 beyitlik *Der-Vasf-ı Ser-Etibâyı Sultânî Kazasker Behçet Efendi* başlıklı kasidesinde (Şahin, 2004: 121-125) ve *Mihnet-keşân*'da "*Hudâ var ede Mustafâ Behcet'i/Odur eden ehl-i hüner İzzet'i*" (Ceylan ve Yılmaz, 2007: 56) beyitleriyle Behçet Efendi'yi övmüş; kendisine yazdığı mektuba teşekkür etmiş (Ceylan ve Yılmaz, 2007: 80-82); sohbetine özlemine dile getirmiş (Ceylan ve Yılmaz, 2007: 175); üçüncü kez hekimbaşılık makamına atanmasını anlatarak bu olaya tarih düşürmüştür (Ceylan ve Yılmaz, 2007: 210-214). 41. anlatıda İzzet Molla,

Behçet Efendi'ye vakanüvislik görevi verilmemesi üzerinden mevki ve makam tayininde liyakate dikkat edilmemesini eleştirmektedir. Bu olay *Cevdet ve Şâni-zâde Tarihlerinde* Behçet Efendi'nin sürgüne gönderilmesine sebep olarak gösterilmiştir (Ahmet Cevdet Paşa, 1301: 213-214; Yılmaz, 2008: 1293; İnal 1999: 170-171).

26. anlatıda, İzzet Molla'nın muhabbetini kazandığı anlaşılan Nihad Bey (1799-1869) bir müddet divanühümayun kalemine devam etmiş, hoş sohbet, zarif ve zeki biri olarak kaydedilmiştir. Hiciv ve mizaha düşkün olan Nihad Bey'in bu özelliği çağdaşlarının kendisinden çekinmelerine sebep olmuştur (İnal, 2000b: 1633-1639; Ceylan ve Yılmaz 2007: 19). Nihad Bey'in fıkralarını yayımlayan Ali Fuad Bey, şairin İzzet Molla ile yakınlığını şöyle belirtmiştir: *"vüzeradan Şerif Paşa'nın hafidi ve Mısır Kadısı Said Sîret Bey'in mahdumu olan ve Kanlıca'da ihtiyar-ı ikamet etmesi cihetiyle Kanlıcalı Nihad Bey diye maruf bulunan bu zat Keçeci-zâde İzzet Molla'nın muasırı ve adeta şakirdi olup hecv ü hezl vadisinde teşehhür ve bilhassa mazmun-perdazlıkta temeyyüz etmiştir"* (Ali Fuad, 1927d: 106-107).

2. anlatıda adı geçen Yesârî-zâde Mustafa İzzet Efendi (ö. 1848) özellikle talik yazıda üstat kabul edilen bir hattat ve müzik üstadıdır. Hattat olan babası Mehmed Efendi çocukluğunda sağ eli sakatlanıp sol eliyle gayet güzel yazı yazdığı için "Yesârî" lakabıyla tanınmıştır. 9. anlatıda İzzet Molla ile yakınlığı vurgulanan Yesârî-zâde'nin yazı ve müzik konusundaki bilgi ve yeteneğine rağmen zamanının ilimleri ve edebiyat konusunda zayıf olduğu bildirilmiştir. Fazla mübalağayı sevdiği ve belki de bu alışkanlıkla yalan uydurmakta mahareti olduğu rivayet edilen Yesârî-zâde'nin (Gövsa, 1946: 197) bu özelliği 31. anlatıda İzzet Molla'nın nükteli cevabında konu edilmektedir.

Yasinci-zâde Abdülvehhâb Efendi (1758-1833), dedesinin Ayasofya Camii'nde "yasinhan" olmasından dolayı "Yasinci-zâde" lakabıyla tanınmış (İşpirli, 1988: 285-286); 1821-1822 ve 1828-1833 yılları arasında iki kez şeyhülislamlık yapmıştır. İlmiye sınıfının başı olarak bir dönem Hâlet Efendi'yle birlikte Molla'ya baskı uygulamıştır (Ceylan ve Yılmaz; 2005: 17). 37. Anlatıda konu olan kıt'a bu dönemde söylenmiş olabilir.

Anlatılarda bu tarihi şahsiyetlerin parodileştirilerek birer fıkra tipine dönüştürüldükleri görülmektedir. Bu şahsiyetlerin dışında sıradan insanlar da metinlerde birer tip olarak yer almıştır.

4.5. Mekân ve Zaman

Fıkralarda mekân ve zaman, anlatının geçerliliğini korumak için açık uçlu ve belirsizdir. İzzet Molla anlatılarında da olaylar bazen Hünkâr İskeleyi (nu. 1), Yenikapı Mevlevihanesi (nu. 3) gibi belirli; çoğunlukla Şeyhülislamın makamı (nu. 2), Sultanın huzuru (nu. 9, 10, 14, 31), Hâlet Efendi'nin meclisi (4, 13, 20, 21) gibi yarı belirli; bazen de cimri birinin evi (nu. 5), bir davet (nu. 7, 11) gibi belirsiz mekânlarda geçmektedir. İzzet Molla belirli bir tarihî kişilik olduğu için anlatıların zaman dilimi tahmin edilebilir. 34. anlatı bir tarih kıt'asıdır ve doğrudan Yeniçeri Ocağı'nın

kaldırıldığı 1241 tarihini göstermektedir (Şahin, 2004:748). Ancak bu belirlilik anlatılardaki nüktelerin geçerliliğini belirli bir zaman ve mekânla kısıtlamamaktadır.

Sonuç

Türk edebiyatında fıkra türü, bir tip üzerinden ortaya çıkmaktadır. Aydın tipinin temsillerinden biri olan Keçeci-zâde İzzet Molla, nüktedan ve hazırcevap kişiliğiyle döneminde şiir ve sohbet meclislerinin sevilen bir ismi olmuş ve onun etrafında oluşan mizahi anlatılar günümüze kadar gelmiştir. *Nasreddin Hoca* ya da *Bektaşî* kadar yaygın bir tip olmadığı için hakkındaki anlatılara ancak yazılı metinlerden ulaşılabilmektedir. Bu durum zaman zaman, aktaran yazarın üslubuna bağlı olarak anlatıların canlılığını olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak anlatıların günümüzde yayımlanan fıkra kitaplarında da yer alması, sultandan testiciye; şeyhülislamdan hattata çok geniş bir şahıs kadrosuna sahip olan bu metinlerin zamana ve mekâna bağlı kalmaksızın geçerliliğini koruduğunu ve beğenilerek okunduğunu düşündürmektedir. Bu çalışmada tespit edilen 41 metin, Keçeci-zâde İzzet Molla tipi üzerinden dönemin sosyal, kültürel, siyasi yapısı ve mizah anlayışı hakkında fikir vermektedir. “Fıkra-olay/fıkra-anı” olarak tanımlanabilecek bir yapıya sahip olan anlatılar, konuları ve temaları açısından incelendiğinde Keçeci-zâde İzzet Molla'nın temsil ettiği aydın tipinin, zeki, bilgili, ahlaklı, nezaket sahibi, şakacı, hazırcevap, kendine güvenen, gördüğü haksızlık ve yanlışlıkları eleştirmekten korkmayan bir karaktere sahip olduğu; argo kullanımı, bağnazlık ve katılığa karşı hoşgörüyü temsil eden rind-meşrep tavırları ile *Bektaşî* tipiyle benzerlik taşıdığı görülmektedir.

Klasik Türk edebiyatında aydın tipinin temsilcisi olarak Keçeci-zâde İzzet Molla gibi fıkra tipine dönüşmüş başka şairlerin de varlığı bilinmektedir. Bu şairlerin araştırılıp incelenmesi, klasik Türk edebiyatında mizahın nitelik ve niceliğinin ortaya çıkmasına katkı sağlayacak ve mukayeseli çalışmalara kapı aralayacaktır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- ABDURRAHMAN ŞEREF (1339). *Tarih Musahabeleri*. İstanbul: Matbaa-yı Âmire.
- AHMET CEVDET PAŞA (1301). *Tarih-i Cevdet*. Dersaadet: Matbaa-yı Osmaniye. C. 12.
- ALİ FUAD (TÜRKGELDİ) (1927a). “Tarihî Fıkralar 10: Hâlet Efendi Fıkarâtı” *Servet-i Fünûn*. İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası. C. 36. S. 1633-159. s. 43,46.
- ALİ FUAD (TÜRKGELDİ) (1927b). “Tarihî Fıkralar 10: Hâlet Efendi Fıkarâtı” *Servet-i Fünûn*. İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası. C. 36. S. 1634-160. s. 58-59.
- ALİ FUAD (TÜRKGELDİ) (1927c). “Tarihî Fıkralar 11: Keçeci-zâde İzzet Molla Fıkarâtı” *Servet-i Fünûn*. İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası. C. 36. S. 1635-161. s. 74-75.

- ALİ FUAD (TÜRKGELDİ) (1927d). “Tarihî Fıkralar: Keçeci-zâde İzzet Molla Fıkarâti Mâ-ba’d” *Servet-i Fünûn*. İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası. C. 36. S. 1636-162. s. 91, 106-107.
- ALİ ULVİ (1303). *Gel Keyfim Gel*. İstanbul: Şirket-i Mürettebiyye Matbaası.
- ALTUNEL, İbrahim (1990). *Anadolu Mahallî Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme ve Metinler)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARGUN, Hüsnü ve KARASU, Şadan (1943). *Tarihin En Güzel Fıkraları*. İstanbul: Marifet Basımevi.
- BAYAT, Ali Haydar (1988). *Keçecizade Fuat Paşa'nın Nesirleri Şiirleri Nükteleri Hakkında Yazılan Şiirler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- BAYRAK, M. Orhan (1981). *Osmanlı Meşhurlarından Fıkralar*. İstanbul: Veli Yayınları.
- BORATAV, Pertev Naili (2017). *Folklor ve Edebiyat II*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- BULUT, Süleyman (2003). *Nüktedan Ünlü Nükteceler*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- CEYLAN, Ömür - YILMAZ, Ozan (2007). *Bir Sürgün Şaheseri Mihnetkeşân Keçecizâde İzzet Molla*, İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı.
- ÇABUK, Vahit (2006). *Osmanlı Tarihinden Fıkralar*. İstanbul: Emre Yayınları.
- ÇALIŞKAN, Yaşar (2015). *Lâmi'î Çelebi Latîfeler Kitabı Letâif-i Lâmi'î*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- ÇAPAN, Pervin (2012). “XVIII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şaka, Takılma ve Alay Düşkünlüğü Üzerine”. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*. S. 5. s. 109-122.
- ÇORUK, Ali Şükrü (2016). *Hâfız Hızır İlyas Ağa Letâif-i Vekâyi'-i Enderûniyye*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- DURŞUN, Aysun (2018). “İnsan Neden, Nasıl, Neye Güler?: Keloğlan Hiç Alıyor Masalında Gülmece”. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. S. 6/12. s. 38-48.
- EFE, Necdet Rüştü (2013). *Türk Nükteçileri*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- ELÇİN, Şükrü (1998). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican - AKKOYUNLU, Ziyat (2015). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EREN, Hasan (1997). “Handjeri, Alexandre” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. C. 15. s. 550.
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet (1936-1945). *Türk Şairleri*. C. II.
- GÖKŞEN, Cengiz (2013). *Mehmet Tevfik Hazîne-i Letâif*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- GÖVSA, İbrahim Alâettin (1946). *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*. İstanbul: Yedigün Neşriyatı
- HİSAR, Abdülhak Şinasi (1997). *Geçmiş Zaman Fıkraları*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (1999). *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlî'ş-Şuarâ)*. haz. Müjgan Cunbur. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. C. 1.
- İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (2000a). *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlî'ş-Şuarâ)*. haz. M. Kayahan Özgül. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. C. 2.
- İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (2000b). *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlî'ş-Şuarâ)*. haz. Hidayet Özkan. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. C. 3.
- İŞPİRLİ, Memet (1988). "Abdülvehhab Efendi, Yasincizade". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KEÇECİ-ZÂDE REŞAD FUAD (1332), "Keçeci-zâde İzzet Molla". *Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası*. C. 7. S. 41. s. 285-297. (http://isamveri.org/pdfosm/D02076/1332_41/1332_41_FUATR.pdf)
- KORTANTAMER, Tunca (2007). *Temmuzda Kar Satmak Örnekleriyle Geçmişten Günümüze Türk Mizahı*. haz. Fatih Ülken-Şerife Yalçinkaya. Ankara: Phoenix Yayınları.
- KUTLU, Şemsettin (1958). *Eski Türk Hayatı*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- KUTLU, Şemsettin (1978). *Eski İstanbulun Ünlüleri*. İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- KÜÇÜK, Serhat ve GÜNDEŞ, Mehmet Akif (2013). *Fâik Reşad Külliyyât-ı Letâif*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- LEVEND, Agâh Sırrı (1970). "Türk Edebiyatında Fıkra". *Türk Dili Dergisi*. S. 231. s. 212-214.
- ÖĞÜT EKER, Gülin (2014). *İnsan Kültür Mizah Eğlence Endüstrisinde Tüketim Nesnesi Olarak Mizah*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ÖZCAN, Ömer (2002). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah (Yergi ve Gülmece)*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- ÖZYILDIRIM, Ali Emre (2002). *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Mihnet-keşân'ı ve Tahlili*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı (Eski Türk Edebiyatı) Anabilim Dalı.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1946). *Tarihe Malolmuş Fıkralar, Nükteler*. Ahmet Halit Kitabevi: İstanbul.
- SAKAOĞLU, Necdet (1994). "Keçecizadeler". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C. 4 s. 514-515.
- SAKAOĞLU, Saim (1987). "Konyalı Nüktedan Tayyip Ağa'nın Fıkra Tipleri İçindeki Yeri", *Türk Kültürü Araştırmaları*. 25 (2). Ankara. 105-112.
- SEVGİ, Ahmet - ÖZCAN Mustafa (1996). *Prof. Dr. Ali Cânîp Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*. İstanbul: Sözler Yayınları.
- SÜLEYMAN FÂİK EFENDİ. *Mecmua*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. nr. T 9577.
- ŞAHİN, Ebubekir Sıddık (2004). *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Dîvânları: Bahâr-ı Efkâr ve Hazân-ı Âsâr*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- ŞİMŞEK, Selami (2010). "Süleyman Fâik Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 38. s. 65-86.

- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2001). *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- YAKAR, Fahri (2013). *Mizahın Gücü Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk ve Dünya Edebiyatında Mizah*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- YARDIM, Mehmet Nuri (2016). *Tarihimizin Gülüyüzü*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- YILDIRIM, Dursun (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- YILMAZER, Ziya (2008). *Şânî-zâde Mehmed Atâ'ullah Efendi Şânî-zâde Târîhi II (1223-1237 / 1808-1821)*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.

Elektronik Kaynaklar

www.mushaf.org

EK: Keçeci-Zâde İzzet Molla Etrafında Oluşan Mizahi Anlatılar²

1. Bu İzzet Molla eslaftan Haşmet ve asrımız ricalinden Seyyidâ gibi dokunaklı sözler söyler bir adam idi. Vaktimizde hariciye nazırı olan Hulûsi Ahmed Paşa büyük tezkireci iken eyyam-ı tatilinde bir gün Hünkâr İskeleyi nam mesireye gitmiş ve Molla-yı merkurum dahi bazı ahıbbâ ile oraya varıp çünkü o esnada Beykoz'da hem-civârî olmak münasebetiyle elfetâ olduğundan ahıbbâsıyla yanına oturmuş. Bunlar birader kadar ahbab olup ol mecliste bir yandan sohbet açıp güzel güzel konuşurlar iken Frenkler avratlarıyla kol kola gezinmeğe başladığını Molla-yı merkurum gördükde mücerret Paşa-yı müşarünileyhe tariz kastıyla ke-enne nefesine gurur yüzünden olarak "Elhamdülillah alâ rabbihi'l-İslâm"³ deyip "eğer ehl-i İslâm'ın dahi böyle seyir yerinde ıyaller ile çıplak gezinmek âdet olaydı ben fertûte-i zışt-rû ile ne vecihle gezebilirdim? Zira İzzet Molla'nın avratının hâline bak diyü herkes beni tayîb ederdi" dedikde mecliste onlar konuşmuşlar ise de Paşa-yı müşarünileyhin iki nefer ıyalinden biri yetmiş yaşında biri dahi yek-çeşm ü zışt-rû olduğundan azim hacil ve münkazî olduğu istimâ olunmuştur (Süleyman Fâik Efendi: 7; Ali Fuad, 1927c: 75).

2. Şeyhülislam Zeynî Efendi merhum ile Keçeci-zâde İzzet Molla'nın imtihan bahsinde bir güzel muhaveresi vardır. İki dahi hoş-gû olmakla gayet latif vaki olmuştur. Sureti bu ki: Merhum min-gayr-i mesbuk kırk beş ruus suhtelere verip akabinde İzzet Molla ziyâret-i Şeyhülislama varmakla imtihan hücceti açılıp Molla-yı mezkur merhum "efendim, kulunuza imtihan ile müderris oldum malumunuz mudur?" diyerek Zeynî Efendi Molla'nın muradına intikal ile "acayib, kimin meşihatinde imtihan oldunuz?" sualine "Dürrî-zâde Ârif Molla meşihatinde" deyip "mümeyyizler kim idi?" "Veli Efendi-zâde ile Şemseddin" deyip "ayakdaşınız kimler idi?" sualine "Köprülü-zâde ve Yesârî-zâde ve Vardârî Şeyh Dede" deyip "imtihan ibareniz ne idi?" sualine "subhâneke lâ-'ilme lenâ"⁴ diye cevap vermiştir. Bu bapta müfti-i merhumun suali İzzet Molla'nın cevabından rengindir. Molla'nın muradı

² 13, 20, 21, 28 numaralı anlatıların bazı şekillerinde kahramanlar arasında İzzet Molla bulunmamaktadır. Bu kaynaklara yapılan atıflar italik yazıyla gösterilmiştir.

³ İslâm'ın rabbi olan Allah'a hamt olsun.

⁴ "Seni bütün eksikliklerden uzak tutarız. Hiçbir bilgimiz yoktur" anlamına gelen ibare Kur'an-ı Kerim'in Bakara Suresi 32. ayetinden nakis iktibasır. Ayetin tam metni; "melekler, 'seni bütün eksikliklerden uzak tutarız. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin' dediler" (www.mushaf.org) şeklinde tercüme edilmiştir.

irad-ı cehl olup henüz söylemezden evvel merhum fehmi ile sualleri iradî nevadirdendir (Süleyman Fâik Efendi: 99).

3. Bir mukabele günü Yenikapı Mevlevihanesi'nde İzzet Molla ile abd-i nâmiku'l-hurûf Keresteci-zâde Nuri Dede odasında cem oldum. Esna-yı sohbette tarafımıza hitaben Molla-yı mezbur "şevketlü efendimiz Üsküdar'da olan Şemsi Paşa kasr-ı hümayununu mevlevihane edip elli bin kuruş senevî irad ile meşihatini bana tevcih buyursa tarikden geçerdim" diyerek ben dahi "mevleviyete bedel Molla Hünkâr olmayı tebcil ediyorsunuz" diyerek şimdiye dek bana böyle rengin latifeyi kimse demedi her nice eyledi (Süleyman Fâik Efendi: 99; Ali Fuad, 1927c: 75).

4. İzzet Molla Hâlet Efendi'nin meclisinde iken Rum vakası ve sefer sohbeti açılıp esna-yı sohbette Hâlet Efendi "maazallah İstanbul'da bir muharebe olsa kimse mukabele edemez cümlesi firar eder" deyip çünkü İzzet Molla ve müderrisinden Ömer Ağa-zâde Tevfik Bey, defterdar-ı esbak Hacı Said Efendi-zâde Reşit Efendi mübalağa ile mülahham ve cesim olmalarıyla buna kinayeten "efendim, öyle muharebe olsa herkes kaçsa bile biz üç kimseyiz ki İstanbul'da padişahın evinden gayrı kalesiz bir mahalle firar edebilmek ihtimalimiz yoktur" dedi (Süleyman Fâik Efendi: 102; İnal, 2000a: 1069).

5. **İzzet Molla:** İzzet Molla ahissâdan birinin evinde yemek yemiştir. Pilav pek yağsız olmuş. Hane sahibi aşçısından şikayete başlayıp "Filan zat şehri yirmi kuruş maaşla bir aşçı tutmuş. Yirmi dirhem şekerle bir tepsi kadayıf yaparmış" deyince İzzet Molla "kerem edin, sizin aşçınızın yanında onun marifeti yirmi para etmez. Zira sizinki on dirhem yağ ile bir kazan pilav yapıyor" demiştir (Gökşen, 2013: 161; Yardım, 2016: 162).

6. **Hayhaye!:** Keçeci-zâde İzzet Molla merhumun yanında bir kadının hâlinden bahsolunurken arz-ı fesahat etmek isteyen bir bîbehre: "Efendim! Âcize! İhtiyare! Biçare bir kadındır" demesiyle İzzet Molla bu söze cevaben: "Hayhaye! Hayhaye" diyerek "hay hay" ların ahirine birer tâ-i te'nis ilave etmiştir (Ali Ulvi, 1303: 7; Pakalın, 1946: 115-116).

7. **Jet İmam:** Sultan Mamud-ı Sâni asr-ı ricalinden bir zat, ramazanda bazı ahıbbâ ve aşinasını iftara davet etmiş. Şair-i meşhur İzzet Molla da med'uvvîn meyânında imiş. Yatsı ezanı okunmuş, cemaatle teravîh namazına başlamışlar. İmamet eden zat hemen iki secdeyi bir edecek kadar namazı acele kıldırır imiş. Daha beş dakika olmadan onuncu rekâtın tahiyatına gelmişler. O aralık dışarıdan bir adam gelip bunların namaz kıldıklarını görünce "hazır abdestim varken ben de cemaate yetişeyim" diye koşup safâ dâhil olacağı vakit cemaat selam verince İzzet Molla dönüp, "be adam, biz içindeyken yetişemiyoruz, sen hariçten geldiğin hâlde nasıl yetişeceksin?" demiş (Küçük ve Gündeş, 2013: 111; Pakalın, 1946: 115; Kutlu, 1978: 11-12; Bulut, 2003: 142; Yardım, 2016: 159-160; Yakar, 2013: 168).

8. **İzzet Molla'nın İcabet Şartları:** İzzet Molla'yı her kim davet edecek olsa yanına çocuk getirilmemek, yemekte teklif ve ibram edilmemek, odada yer tayin olunmamak şartıyla icabet edermiş. Sebebini sormuşlar, demiş ki: Bir çocuk getirip, "öp amcanın elini" derler. Çocuk da kim bilir neler bulaşmış, kirli eliyle elimi tutar; sümüklerini akıta akıta öper. Yemekte ant verirler, sevmediğim yahut hazmedemeyeceğim yemekleri yedirirler. Odada, "şuraya oturunuz" derler, ısrar ederler; hâlbuki orası ya pek münasebetsiz bir mahal olur yahut sevmediğim bir adamın yanına müsadif bulunur. İşte, bunun için davetleri bu şartlarla kabul ederim. (Küçük ve Gündeş, 2013: 111; İnal, 2000a: 1076; Pakalın, 1946: 114; Yardım, 2016: 163).

9. Okur Yazar: Sultan Mahmud bir gün İzzet Molla'ya , "Molla! Yesârî-zâde ile hiç ayrılmıyorsunuz, bu ne kadar muhabbet!" dedikte Molla, "Efendimiz! Yesârî-zâde dâiniz yazı yazar. Kulunuz da biraz ders gördüm. İkimiz yan yana gelince okuryazar bir adam oluyoruz da onun için birbirimizden ayrılmıyoruz!" demiş (Küçük ve Gündeş, 2013: 112; Keçeci-zâde Reşad Fuad, 1332: 293; Ali Fuad, 1927c: 74-75; Sevgi-Özcan, 1996: 377; Argun ve Karasu, 1943: 148; Pakalın, 1946: 113-114; Hisar, 1997: 17; Efe, 2013: 177; Bayrak, 1981: 55; Bulut, 2003: 140; Çabuk, 2006: 78-79; Yardım, 2016: 160; Yakar, 2013: 167).

10. Camları Da Olsaydı: Sultan Mahmud Hazretleri İzzet Molla'ya camsız bir gözlük ihsan eder. Molla gözlüğü gözüne takarak ve Edirne Kapısı tarafına doğru medd-i inzar ederek, "hüve'l-hallâku'l-bâkî"⁵ diye okumaya başlar. Hazreti padişah, "Efendi! Maşallah, pek uzakları görüyorsun!" deyince Molla, "Padişahım! Camları olsaydı levh-i mahfuzu okurdum" der (Küçük ve Gündeş, 2013: 112; Pakalın, 1946: 114; Bayrak, 1981: 54-55; Bulut, 2003: 142; Yardım, 2016: 161; Yakar, 2013: 167-168).

11. Allah'a Sığın: Bir Ramazan İzzet Molla bir mahalde iftarda iken ekûlün biri "elmasiye" denilen tatlıya kemal-i hırs ile kaşığı daldırdığı gibi koca bir parça sıçrayıp İzzet Molla'nın üzerine düşer. İzzet Molla, parçaya hitaben, "a mübarek! Şu herifin elinden bana değil, Allah'a sığın!" demiş (Küçük ve Gündeş, 2013: 119; Bulut, 2003: 142-143).

12. Bir Gececik Rahat Uyku: Sultan Mahmud zamanında, Rusya tarafından der-miyân olunan tekâlîfin ret ve kabulüyle harp ve sulh şıklarından hangisinin ihtiyarı münasip olacağına dair bazı ukala ve kâr-âşnâyan tarafından layihalar tanzim ve takdim olduğu sırada İzzet Molla da bir *Layiha* vermiştir. *Layiha*'sının ne netice hasil ettiğini anlamak için Molla her gün mabeyne gidermiş. Bir gün yine gidip bazı kurenâ ve bendegân ile görüştüğü sırada kızlarağası İzzet Molla'ya "canım ne telaş ediyorsun, (imparatordan kinaye) o balıkçıya tacı biz vermedik mi? Verdiğimiz gibi yine geri alırız" deyince Molla, "yarabbi şu Arap'ın aklını bir gececik olsun bana ihsan et de rahat uyku uyuyayım demiş" demiş (Küçük ve Gündeş, 2013: 216; Pakalın, 1946: 115; Bayrak, 1981: 58; Bulut, 2003: 141-142; Yakar, 2013: 166).

13. Efendiliğini Alamıyorum: Morali Osman Efendi -ki rical-i devletten değerli bir zattır- pek vakur olup Hâlet Efendi'ye ser-fürû ve tabasbus etmediğinden Hâlet Efendi onu İstanbul'da tutmayıp mücerred tahkir için hasis işlerle taşralarda dolaştırırdı. İzzet Molla, bir gün Hâlet Efendi'nin yanında iken Osman Efendi'nin geldiğini uşaklar haber vermekle Hâlet Efendi sofaya seyirterek istikbal ve avdetinde merdiven başına kadar teşyi etmesi üzerine İzzet Molla mütehayyir olarak "efendim, bu adama etmediğin fenalık kalmadı. Şimdi bu mertebe iltifata sebep nedir?" diye soru ettiğinde Hâlet Efendi "Evet, ben bu adama çok fenalık ettim. Elinden memuriyetini aldım, nüfuzunu kırdım. Canını da alabilirdim ama üzerinde bir Osman Efendilik var, onu alamıyorum. Onun için böyle ihtirama mecbur oluyorum" demiş. *Tarih-i Cevdet*'ten. (Küçük ve Gündeş, 2013: 169; *Abdurrahman Şeref*, 1339: 38; Ali Fuad, 1927b: 58; *Sevgi-Özcan*, 1996: 371; *Pakalın*, 1946: 111; Bayrak, 1981: 58-59; Bulut, 2003: 110).

14. Keçeci-zâde İzzet Molla'nın; "Budur İzzet'e çar-ı bağ ola şad/Fuad u Reşad u Murad u Sedad" beytinin natık olduğu üzere dört nefer evladı dünyaya

⁵ O (Tanrı) yaratıcı ve ölümsüz olandır.

gelmişti. Bunların birincisi büyük pederim sadr-ı esbak Mehmed Fuad Paşa, ikincisi Bağdad valisi Ali Necib Paşa'nın dîvân efendisi iken Bağdad'da vefat eden Reşad Efendi'dir. Diğerleri ise genc yaşlarında mat'ûnan âzim-i dar-ı ukba olmuşlardır. Bir gün cennet-mekân Sultan Mahmud Han-ı Sâni Hazretleri'nin huzur-ı hümayunlarında şeref-yab-ı müsül olduğu sırada kaç evladı bulunduğu sual buyurulmasıyla beyt-i sâbıkda gösterildiği üzere harf-i dal ile müreddef isimlerini ale't-tertib arz u tadâd etmesi bâdi-i beşâset-i seniyye olarak: "Efendi! Bir daha olur ise ne tesmiye edersin?" yolunda tekrar şeref-vaki olan istifsar-ı âli üzerine: "Allah'tan imdad efendimiz" suretinde mukabele-i latife-perdazânede bulunmuştur (Keçeci-zâde Reşad Fuad, 1332: 287; Ali Fuad, 1927c: 75; İnal, 2000a: 1067; Pakalın, 1946: 113; Bulut, 2003: 140; Yardım, 2016: 160).

15. İzzet Molla tercihan 4 Şaban 1243 tarihinde Haremeyn-i Şerifeyn müfettişliğine tayin buyurulmuştur. Bilahare duçar-ı ceza-yı tağrib olması esbabına gelince: Rusya'ya ilan-ı harp meselesinde müdâvele-i efkâr için bab-ı fetvada içtima eden meclis-i umumide güya harp cihetini tercih etmiş olduğu hâlde sonradan her ne sebebe mebni ise tebdil-i fikr ederek müstakil bir *Layiha* ile harp aleyhinde bulunması Sivas'a teb'idine sebep olduğu *Lütfi Efendi Tarihi*'nde munderiç ise de öyle bir meclis-i umumide harp lehinde beyan-ı mütalaa ettikten sonra bilahare aleyhinde layiha kaleme alması muvafık-ı akl u hikmet, bâhusus Molla'nın maruf olan metanet-i ahlakı ile hâiz-i münasebet olamayacağı vareste-i kayd-ı eşkâl ve huzur-ı meclisteki ifadatinın düşmanlarınca o surette tahriften telakki ve işâa olunmuş olması ekvâ-yı ihtimaldir. Mârû'z-zikr meclisten müfâratla hanesine esna-yı avdetinde yolda müsadif olduğu Sarrâfi, Molla'nın vechinde alâim-i teessür müşahede etmesiyle: "Efendi Hazretleri! Sizi pek müteessir görüyorum, sebebi nedir? demesine karşı: "Meşhurdur bir mücrime yüz değnek mi yersin yüz okka soğan mı? diye sormuşlar yüz değneği tercih etmiş. Biz ise ikisini de yiyoruz!" yolunda cevap verdiği... (Keçeci-zâde Reşad Fuad, 1332: 288).

16. Gümrükçü meşhur Dağlı Bol Paça Ahmet Ağa'nın Beylerbeyi'nde saray-ı hümayun civarında yaptırmış olduğu cesametlice bir yalı her nasılsa efendinin asabına dokunur. Mecâlis ve mehâfilde "herif saray kadar yalı yaptırdı" gibi sözler saf etmeğe başlar. Bu söz Ahmet Ağa'nın gûş-ı sem'ine vasil olunca "bu adam beni diline doladı başıma bir felaket getirecek" diye havf u telâşa düşerek tatyib kılıp hatırımı celp etmek emeliyle Ağa kendi dîvân efendisi ve Molla'nın eniştesi bulunan Nafiz Paşa'yı bi't-tavsît Molla'yı yalıya davet eder. Molla Efendi davet-i vakıayı kabul ederek kayıkla rıhtıma yanaşırken Ağanın kethüdası ve yalı kapısından girerken avluda Ağa tarafından istikbal edildiğinde derhal maksada intikal eyler. Avdette dahi yine aynı teşrifat ve tazimat ile teşyi olunur. Kayığa binince o zamanın âdet ve usulü üzere önüne bir de bohça vazedilir. Kayığın esna-yı hareketinde Molla Efendi yine sözünü ve özünü değiştirmeyerek kethüdaya hitaben: "Bohça hoş yolunda. Fakat yalı Ağaya yine büyük! Yine büyük!" demiştir (Keçeci-zâde Reşad Fuad, 1332: 291-292; Ali Fuad, 1927c: 74; İnal, 2000a: 1075; Kutlu, 1978: 12; Yardım, 2016: 157-158).

17. Derece-i nihayede sevdiği zevcesi ser-i bâlin-i ihtizar olunca "eğer hanım benden evvel vefat ederse konağı yakarım" diyerek filvaki merhume kendinden evvel irtihal edince yangın ikâ'i maksadıyla ayağını vurup mangalı devirerek ateşleri ortalığa dağıttığı gibi hane-i eşyasını tevabi ve huddamına yağma ettirmiş. Hâlbuki on beş gün sonra yeniden teehhül edince "keşke merhume altı ay evvel vefat edeydi" demiştir (Keçeci-zâde Reşad Fuad, 1332: 292; Yardım, 2016: 159).

18. Nîk ü bed hiçbir ilm ü sanatı reddetmeyerek tahsili mucib-i fevâid olacağını telkin yolunda Fuad Paşa'ya: "Oğlum! Her şeyi öğrenmeye gayret et. Velev ki takla atmak bile olsa, şayet bir gün lazım olur" der imiş (Keçeci-zâde Reşad Fuad, 1332: 292; Sevgi-Özcan, 1996: 378).

19. Bir gün, evvelce bahs-i cereyan eden Hançerli Bey'in yalısında ilm-i hadise dair edilen mübahasede ilmiye kisvesini lâbis bulunan cühelâdan biri Beyin bu bapta olan vukufuna hayrette kalarak Efendi'ye hitaben: "Canım bu zatın bu derece fazl u kemali olsun da Müslüman olmasın!" gibi ifadesine: "Aman Efendi, sen şu cahillikle niçin tanassur etmiyorsun?" cevabıyla mukabelede bulunmuştur. (Keçeci-zâde Reşad Fuad, 1332: 293; Ali Fuad, 1927c: 75; Sevgi-Özcan, 1996: 377; İnal, 2000a: 1077; Pakalın, 1946: 116; Kutlu, 1978: 10-11; Bayrak, 1981: 59; Bulut, 2003: 140-141; Yardım, 2016: 162-163; Yakar, 2013: 168).

20. Hâlet Efendi'nin bezmü'l-katında İzzet Molla ile beraber zî-ulemâda müşekkel ve mülebbes fakat cehl ile müştehir bir efendi de bulunur ve esna-yı musahabette hiç ağzını açmaz, oturur imiş. Ahıbbâsından biri Hâlet Efendi'ye "canım efendim, söz sohbet bilmez bu cahil herifin meclisinizde ne işi var, ondan ne anlarsınız?" deyince "ben sohbeti İzzet Molla ile ederim. Bunu da şekl ü şemâili için meclisimde bulundururum, öylesini de göz arar, gözün dahi hakkı vardır" diye mukabele etmiştir (Ali Fuad, 1927b: 58; *Abdurrahman Şeref, 1339: 37-38*; Pakalın, 1946: 110-111).

21. Hâlet Efendi bir gün yalısında İzzet Molla ile otururken kayıkla hekimbaşı Behçet Efendi'nin gelmekte olduğunu görür. O zamanın âdetince kendisini sofadan istikbal etmeğe üşenerek İzzet Molla'ya "haydi ben uyur gibi görüneyim, sen de eline bir kitap alıp onunla meşgul görünerek, efendinin geldiğinden haberdar olmamış olalım" der. Behçet Molla odaya girdikte İzzet Molla başını kaldırıp kendisini görünce Hâlet Efendi'yi güya uyandırmaya kıyam eder. Behçet Efendi de işin farkına vararak "el-fitnetü nâ'imetün. Leana'llâhü men eykazahâ"⁶ kavli-i zarifânesiyle mukabele eder. Bu fıkra o yolda mesmuumuz olduğu hâlde Rifat Paşa merhum mezkur risalede âhar surette tasvir ile Hâlet Efendi bir gün uyurken nüdemasına "artık efendiyi uyandırsanız" denildikte "ikazıyla mazhar-ı la'ne olamayız" cevabıyla "fitne-i nâ'ime" olduğunu işrab eylemişler. Kendisi meğer uyanık olup bu sözü işitmiş ve dârü'l-mâmesiyle zımnen itirafını işar etmiş diyor (Ali Fuad, 1927b: 58-59; *Sevgi-Özcan, 1996: 371*; *Hisar, 1997: 39*).

22. İzzet Molla bir gün Göksu'ya giderek bir testiciye o zaman kullanılan, beyaz topraktan mamul ve üzeri menkuş bardaklardan sipariş etmiş. Testici bardakları imal ile kurumak için güneşe koymuş olduğu esnada hekim başı Behçet Efendi oradan geçerken görüp beğenerek talip olmuş. Testici, "satılık değildir, onları sizin gibi sarıklı bir efendi sipariş etti" demesiyle Behçet Efendi, şekl ü şemâilini sorup bunun İzzet Molla olduğunu anlayarak, "öyle ise ben sana bir şey yazayım da bardakların üzerine nakşet, güzel olur" demiş ve şu beyitleri tahrir etmiş: "Sana nispetle Gevherî şair/Şanfara vü Ferezdak olmuştur/İzzetâ eski bildiğin çamlar/Kırılıp şimdi bardak olmuştur". Testici de beyitleri bardakların üzerine nakş eylemiştir. İzzet Molla birkaç gün sonra bardakları almak üzere gelip de nakşolunan beyitleri görünce, "bunları sana kim yazdırdı?" diye sormasıyla testici de "sizin gibi sarıklı bir efendi yazdırdı" diye macerayı nakletmiştir. Molla, bunu yapan Behçet Efendi olacağını teferrüs ederek doğru müşarünileyhin yalısına

⁶ Fitne uykudadır. Allah'ın laneti onu uyandıranın üzerine olsun.

azimetle, “sen beni taşlık şairi yapmışsın” diye tekazaya başlamıştır. Behçet Efendi keyfiyyetini inkâr ile, “benim yaptığımı neden hükmediyorsun?” deyince İzzet Molla “A birader! Bu zamanda tarik-i ilmiyyede Şanfara ile Ferezdak’ı seninle benden başka bilen kaldı mı?” diye mukabelede bulunmuştur⁷ (Ali Fuad, 1927c: 75; İnal, 2000a: 1076-1077; Özcan, 2002; 226).

23. Hâlet Efendi’ye intisap ve ihtisası malum olan İzzet Molla’ya bazı ahibbâsı, Efendi müşarünileyin vefatından sonra, “Hâlet Efendi’de ...net varmı idi?” diye sormuşlar. Molla da “benimle öyle bir muamelesi vaki olmadı, başkasıyla vukuunu da görmedim, fakat efendi merhumun hal ü şanına pek yakışır” diye cevap vermişti (Ali Fuad, 1927c: 75; İnal, 2000a: 1075).

24. İzzet Molla, “ağız tadiyla börek yemek isteyen mutfağının yanına mahsus bir oda yaptırmalıdır” der imiş. Bu söz bilahare bir mecliste geçtiği sırada hazır bulunan bir zat da “acaba İzzet Molla bu odayı da Hâlet Efendi’nin mutfağında mı yaptırmak isterdi?” demiştir (Ali Fuad, 1927c: 75).

25. Molla, “ben bir adamın derece-i dirayetini oğluna koyduğu isimden anlarım; misal İbiş, Memiş gibi manasız isim taşıyan bir kimsenin babasının eşek bir herif olduğuna derhal hükmederim” der imiş (Ali Fuad, 1927c: 75).

26. İzzet Molla, makale-i atiyede ahvali tafsil olunan Kanlıcalı Hoca Nihad Bey’le pek sevişirler ve daima hem-bezm olurlar imiş. Hatta Molla *Mihnet-keşân*’da, hamamda iken haber-i nefyini aldığı sırada Nihad Bey’in de yanında bulunduğu; “*Nihad’ım yanımda beraber idi/Refikim fakat ol hünerver idi/Şerif-i vezirana oldur hafid/Karındaşımızdır o necl-i said/Pür etmişti germâbeyi sohbeti/Bir iş mi yanında şeker şerbeti/Oturmuş idik sadr-ı germâbede/Bu ne kubbede koptu bir arbede*” beyitleriyle beyan eylemektedir. Nihad Bey’in sözleri tatlı olmaktan ziyade dokunaklı olduğundan “şeker şerbeti” yerine “sırr-ı gencîne”ye teşbih etmiş olsa daha doğru olurdu zannederim. Reşad Fuad Bey, ceddinin Nihad Bey’le olan muhâdenetlerinden bahsettiği sırada naklederdi ki:

Molla’ya bir gün haremî “Efendi! Vakitli vakitsiz evine bir misafir gelse yanına çıkmak istemezsin. Nihad Bey gelince yatakta da olsan çorapsız fırlar gidersin. Bunun hikmeti nedir?” demesine karşı Molla “a hanım! Sen o Nihad’ı bilsen donsuz fırlar gidersin” diye biraz başı açık, fakat hoş bir surette mukabele etmiştir (Ali Fuad, 1927c: 75-Ali Fuad, 1927d: 91; İnal, 2000b: 1633; Pakalın, 1946: 113; Yardım, 2016: 157-158).

27. İzzet Molla Haremeyn müfettişliğinde bulunduğu esnada bir vakıf işinden dolayı mütevellî kaymakamlığında bulunan bir hanımı mahkemeye celb ü davet etmiş. Molla, nazar-rübâ ve şuh-eda bir kadının mahkeme kapısından içeri girdiğini görünce -vasat-ı kelimedeki kaf ile elifin beynini biraz fasl ile-kaymakaaaam hanım siz misiniz?” diye sual edip, kadın da nükteyi anlayarak, “evet efendim! Kaymakam cariyenizim” diye mukabele etmiştir (Ali Fuad, 1927d: 91).

28. Hâlet Efendi, konağının bahçesinde Molla ile gezerken bir incir ağacının çıkarılmasını bahçivan emreder. Molla “çıkarttırmayınız, yerinde dursun, belki bir

⁷ Vaktiyle ellerinde tanbure nevinden sazlarıyla kahvehanelerde dolaşarak vezn-i millî üzere türküler, destanlar okur, saz çalar, bir takım şairler vardı ki bunlara saz şairi veya taşlık şuarası itlak edilirdi. Bazıları ordu maiyyetinde muharebelere de giderlerdi. Gevherî dahi o zümrenin maruflarındandır. Saz şairleri hakkında Köprülü-zâde Fuad Bey’in makalelerinde tafsilat vardır (Ali Fuad, 1927c: 75).

hanedanın ocağına dikersiniz” der (İnal, 2000a: 1075; *Abdurrahman Şeref, 1339: 37; Ali Fuad, 1927b: 59; Yardım, 2016: 162*).

29. Şehsüvar-zâde Hamdullah Paşa'nın oğlu Mîrâhur-ı evvel Derviş Bey ile Molla, Divanyolu'ndan geçerken tebdilen gezen Sadrazam, “Molla Efendi! Böyle nereye bakalım?” demesiyle -esasen kısa boylu, çocuk gibi küçük vücutlu olan- Derviş Bey, kendi yanında büsbütün küçüldüğünden Molla “Lala değil miyiz, beyimizi gezdiriyorum” demiştir (İnal, 2000a: 1069; Pakalın, 1946: 114; Yardım, 2016: 163).

30. Sivas'a nefyolunduktan sonra derebeyleri bekâyâsından ve şair geçinenlerden biri Molla'nın şairlikteki şöhretini işiterek tanzim ettiği eş'âr-ı nefiseden (!) birkaç parçasını, zahiren tashih etmek ricasıyla ve hakikatte ibraz-ı hüner maksadıyla -hizmetinde bulunanlardan birine tevdiân- Molla'ya gönderir. Molla, o latif (!) şiirleri görünce “Beye selam söyle, perhiz etsin” der. O adam, geldiği beldeye avdetle Molla'nın sözünü tebliğ eder. Bey, bir müddet yiyip içmekte perhiz ettikten sonra yeniden yazdığı eş'âr-ı dil-pezirî (!) gönderir, aynı cevabı alır. Bu hâl, tekerrür edince gelen adam “Aman Efendim, Beyin perhizden kımıldayacak hâli kalmadı. Bundan sonra perhiz edemez” demesiyle Molla, “Perhiz ediyor da bu ...ları kim ...çıyor” cevabını verir (İnal, 2000a: 1075; Pakalın 1946: 115; Kutlu, 1958: 158-159; Kutlu, 1978: 13-14; Bulut, 2003: 141; Yardım, 2016: 160; Yakar, 2013: 166-167).

31. Molla, Yesârî-zâde Mustafa İzzet Efendi ile huzurda buldukları sırada Sultan Mahmud, Yesârî-zâde'ye yaşını sorar. Yesârî-zâde, Mollayı da kendi gibi yaşlı göstermek için “Molla dâînizle bir medresede birlikte okuduk. Kulunuz seksen yaşımdayım” demesiyle Molla, “Efendi dâînizin kizbine ikimizin de malum olan cehlimizden a'del şahid mi olur?” der (İnal, 2000a: 1076).

32. Molla bir mecliste bulunur. Huzzardan biri “Fransa'da bir memleket vardır ki geceleri bir kandil ile tenvir olunur. Kandil o kadar büyüktür ki, memuru içinde sandal ile gezer” der. Dinleyenlerden biri “o kandile yağ nereden gider” diye sorar. Molla, “Efendi, yalan söyler. Herkes naçar dinler. Dinledikçe yüreklerin yağı eriyip o kandile akar” der (İnal, 2000a: 1076; Pakalın, 1946: 114; Yardım, 2016: 161-162).

33. Sazını İstanbul'da Bırakmış: Zarafeti ve tok sözlülüğü ile tanınmış olan Keçeci-zâde İzzet Molla bir aralık Keşan'a nefyolundu. Molla'nın şairliğini duyan Keşanlılar kendisine bir ziyafet tertip ettiler. Bir hayli izzet ve ikramdan sonra onun da halk şairi gibi saz çaldığını sanarak bir iki şey çalmasını kendisinden rica eylediler. İzzet Molla verdiği cevabı şu beyitle anlatıyor: “Biraz betçe çıkmıştı avamız/İstanbul'da terk eyledik sazımız” (Pakalın, 1946: 113; Kutlu, 1978: 9-10; Yardım, 2016: 159).

34. Yeniçeri Ocağının İlgası: Yeniçeri Ocağı ilga edilince, Keçeci-zâde İzzet Molla bir beyit söylemişti: “Koyup kaldırmadan ikide birde/Kazan devrildi söndürdü ocağı” (Hisar, 1997: 44; Efe, 2013: 176; Yardım, 2016: 161).

35. Yeniçerilerin kıslası, kazanları, alemleri vs. özellikleri ile Bektaşî tekkesinden farksız ve kendileri de bıyıklarının hatta bir teline dokunmadıkları hâlde, kafalarını tıraş ettirip tepelerinde bir tutam saç bırakarak “Hacı Bektaş kullarıyız!” diye gezen, askerden başka her şeye benzer insanlardı. Onların böyle topyekûn imhasını, Bektaşîliğe karşı tehdit şeklinde istismara kalkışan bazı kötü niyetliler Sultan Mahmud'u halka çok gaddar tanıtmaya propagandasına başladılar. Bunun üzerine İzzet Molla'nın teklifiyle Sultan Mahmud, bu kanaati tekzip edici bir

umumi af ilan etti. Bu fermanla hapis hükümleri yarıya iniyor ve bu müddeti dolduranlar serbest bırakılıyordu. Bu sırada Yedikule zindanında yatan üç müebbet hapis mahkûmuna bu affın nasıl tatbik edileceği saraydan soruldu. Sultan Mahmud gülümseyerek: “Molla’ya danışın...” dedi, “o dilemişti bu fermanı!” Ölünceye kadar mahpus kalacak bir adamın ömrü tayin edilemeyeceğinden İzzet Molla kesip attı: “Bir gün serbest bırakıp, bir gün hapsetsinler!” Bu değme kula nasip olmayan Allah vergisi nüktedanlık, zekâ kıymeti bilen hükümdara mahkumları affettirdi (Efe, 2013: 176).

36. O devirde hırsızlığıyla şöhret almış bir kazasker, Molla’nın giydiği kolları uzunca bir cübbeyi vesile edip: “Efendi hazretleri! Siz en yüksek makama sarılabilirsiniz, demiş. Kollarınız pek uzun.” En yüksek makam, yani saraya intisap ve dalkavukluğu ima için söylenmiş bu sözün cevabı pek ağır olmuş. İzzet Molla, yiyici kazaskeri nefretle süzüp, “evet, kollarım uzundur” demiş. “Fakat ucunda sizin elleriniz olsaydı, muhakkak faydasını görür, zatıalınız gibi zengin olurum!” (Efe, 2013: 177; Bulut, 2003: 143; Yardım, 2016: 157).

37. Azile Nükte: Keçeci-zâde İzzet Molla, Mora İsyanı’nın hazırlanmasında etkili rol sahibi olan Hâlet Efendi ile Yasinci-zâde’den büyük iyilik ve destek görmüştü. Ne var ki her ikisi de görevlerinden alındığında şu kıtayı söyledi: “İbn Yasin ile Hâlet ne acep/Akıbet devleti bu hâle kodu/Birisi (Hâlet)i nez’e getirip/Birisi üstüne (Yasin) okudu” (Yardım, 2016: 157).

38. Bilginlerin İkiyüzlülüğü: Keçeci-zâde İzzet Molla, Tanzimat hareketinin üç öncüsünden birisi olan Sadrazam Fuad Paşa’nın babasıydı. Fuad Paşa babasının, Almancaya da çevrilen *Mihnet-keşân*’ının müsveddelerinin sayfaları arasında, o gün bu gün, vatan gerçekleri önünde susmayı, nabza göre şerbet vermeyi, idare-i maslahatçılığı tercih edenlerin yüzlerine vurulan şu meşhur beyti söylemişti: “Meşhurdur ki fisk ile olmaz cihan harâb/Eyler onu müdahane-i âlimân harab” (Yardım, 2016: 158).

39. Sarhoş Eden Kitap: İzzet Molla, sivri dilli bir şair. İstanbul’dan Keşan’a sürülür ve burada *Mihnet-keşân* kitabını yazar. Başına gelenleri mizahi bir üslup içinde bu kitapta nazım hâlinde kaleme alır. Bir mecliste şu açıklamayı yapar: “Benim *Mihnet-keşân* kitabımı okuyan sarhoş olur. Çünkü Keşan’da onu yazdığım zamanlarda içtiğim şaraptan üzerine birçok damla damlamıştır. Bu sebeple kitap da zilzurna sarhoştur, okuyanı da sarhoş eder” (Yardım, 2016: 159).

40. Nadir Antika: Keçeci-zâde İzzet Molla’ya antika meraklısı olan biri hakkındaki fikrini sorarlar. O da, “koleksiyonu çok zengindir. Öncelikle kendisi nadir bulunur bir antikadır” cevabını verir (Yardım, 2016: 161).

41. Devletin Hâli: Behçet Efendi hekimbaşı, Şâni-zâde de vakanüvis olarak tayin edildikten sonra İzzet Molla’nın bu konudaki fikrini sorarlar. O da şu cevabı verir: “Devlet erkânının hâline bakın. Bir tarihçiyi hekimbaşı, bir hekimi de vakanüvis yaptılar!” (Yardım, 2016: 162).